

Szoftver, szabadalom, Európa

- szerző: Karsai Róbert
- verziószám: 3
- utolsó módosítás: 2003.05.29.
- webcím: <http://magyar-irodalom.elte.hu/robert/szovegek/>
- e-mail: robert@magyar-irodalom.elte.hu

Tartalomjegyzék

- [Európai Szabadalmi Egyezmény](#)
- [Valami Amerika](#)
- [Mi köze ennek a szabad szoftverekhez?](#)
- [A legújabb európai fejlemények](#)

Európai Szabadalmi Egyezmény

Az elmúlt két hétben több szabad szoftverekkel foglalkozó magyarországi szervezet is tiltakozni kezdett a szoftverszabadalmak európai bevezetése ellen, a téma azonban már évek óta foglalkoztatja az európai Linux-disztribútorokat, és általában az európai szoftvercégeket. Cikkünkben utánajárunk, hogy mi fán teremnek a szoftverszabadalmak, hol alkalmazzák őket, és miért lenne hátrányos korlátozások nélküli európai bevezetésük a szabad szoftverekkel foglalkozó független fejlesztők és vállalatok számára.

A jelenleg hatályos vonatkozó magyar törvény (1995. évi XXXIII.) szerint szabadalmaztatható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány, de nem minősül találmánynak a tudományos elmélet, felfedezés, matematikai módszer; esztétikai alkotás; szellemi tevékenységre, játékra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint a *számítógépes program* és az információmegjelenítés. Igaz, a felsorolásban szereplő tételek szabadalmazhatósága csak akkor lehetetlen, ha a szabadalmat rájuk kizárólag e minőségükben igénylik, tehát egy nagyobb rendszer részeként már szabadalmaztatható akár egy számítógépes program is.

A magyar törvény megszületése a kilencvenes évek elején indult jogharmonizációs folyamat eredménye, és a törvény szövege híven követi az 1973-ban Münchenben elfogadott Európai Szabadalmi Egyezményt (EPC, European Patent Convention), amelynek értelmében tehát Európában nem lehetséges számítógépes eljárásokat önmagukban szabadalmi oltalom alá vonni.

Az utóbbi évtizedben azonban az Európai Szabadalmi Hivatal (European Patent Office), a Japán Szabadalmi Hivatal (Japan Patent Office) és az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy Hivatalának (United States Patent and Trademark Office) együttműködése eredményeképp némileg megváltozott a helyzet Európában is. Az Európai Szabadalmi Hivatal, illetve az EPC egyes tagországainak hivatalai egy ideje már olyan nagyvonalúan értelmezik az EPC magyar törvénybe is átemelt szövegét, amennyire csak lehetséges, és úgy

gondolják, hogy akkor is megengedhető *a műszaki szempontból újdonságnak számító* találmányok szabadalmaztathatósága, ha számítógépes programról van szó; érvelésük szerint ugyanis nem lehet jelentősége annak, hogy egy feltaláló hardveres vagy szoftveres megoldást választ egy adott feladat elvégzésére, hiszen ez sokszor csupán gazdasági vagy gyakorlati okok függvénye. A témát részletesebben is körüljárja Dr. Hajdú Tamásné a „Szoftverrel kapcsolatos találmányok szabadalmi oltalmának helyzete” c. [tanulmányában](#), amely az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemlében jelent meg 1998-ban.

Összegezve az eddigieket: bár az Európai Szabadalmi Egyezmény szövegének egyes értelmezései szerint nem derül ki teljesen egyértelműen, hogy szabadalmaztathatóak-e a szoftverek, az illetékes szervezetek *jogértelmezése mégiscsak lehetővé teszi a szoftverek szabadalmaztatását bizonyos esetekben*. Így történhetett meg, hogy mára már az Európai Szabadalmi Hivatal több mint harmincezer szoftverrel kapcsolatos találmányt jegyzett be, köztük például olyan örökségeket, mint az az 1993-ban (!) bejegyzett találmány (EP 0548645), amely a képernyőn megjelenő ablakok kezelési módszereit írja le...

Valami Amerika

A nemzetközi nagyvállalatok, főképp azok, amelyek már eddig is több tízezer bejegyzett szoftverszabadalommal rendelkeztek, természetesen mindent megtesznek annak érdekében, hogy tovább növeljék szabadalom-portfóliójukat, és hogy azt kiterjeszthessék Európára is, hiszen a szabadalmak nagyszerűen felhasználhatók a versenytársakkal szemben, például peren kívüli megegyezésekre, a licencdíjából is jelentős összegek folynak be, miközben bizonyos területeken már annyi bejegyzett szabadalom gyűlt össze, hogy azok eleve meggátolják bármiféle konkurencia megjelenését.

A jelenlegi európai szabályozással ellentétben *az Egyesült Államokban tulajdonképpen minden szabadalmaztatható* a természeti törvények, a természetben előforduló jelenségek és az elvont ötletek, gondolatok kivételével. A szoftverrel kapcsolatos szabadalmi bejelentéseket az Egyesült Államok Szabadalmi és Védjegy Hivatala (United States Patent and Trademark Office) ugyanúgy kezeli, mint az egyéb területekre érkező bejelentéseket. Ez önmagában pozitív dolog lenne, ha a rendszer jól működne, a gyakorlatban azonban se szeri, se száma az olyan értelmetlen és használhatatlan szabadalmaknak, amelyek abszurd, olykor egyenesen nevetséges ügyekhez vezettek.

2000 nyarán az Egyesült Királyságban korábban távközlési monopóliummal bíró szolgáltató, a British Telecom (BT) felszólította az Egyesült Államok 16 internetszolgáltatóját egy 1976-ban beadott, 1989-ben elfogadott, és még 2006-ig érvényes egyesült államokbeli szabadalom alapján, hogy fizessenek neki jogdíjat az internetes hiperlinkek használatáért. A BT szabadalma egy olyan többfelhasználós hálózati rendszert ír le, amelyben a felhasználók színes feliratokon, linkeken keresztül érhetik el egy központi számítógép adatait. A BT szerint az Egyesült Államok összes internetszolgáltatójának fizetnie kellett volna a technológia alkalmazásáért, hiába számít az manapság már teljesen hétköznapiak.

Miután a cégek egyértelműen elutasították a BT követelését, a vállalat a média kritikája ellenére próbapert indított a Prodigy Communications nevű internetszolgáltató ellen, amit végül 2002 nyarán végleg elvesztett. Amennyiben a pert a BT nyerte volna, az visszavetette

volna az egyesült államokbeli internetszolgáltatási üzletet, és a szolgáltatók a BT-nek fizetendő licencdíj egy részét minden bizonnyal a felhasználókra hárították volna át, vagyis megemelték volna az előfizetések árát.

Ez csak egyetlen példa azon problémák közül, amelyek a ma már egyszerűnek és hétköznapiak számító technológiák szabad felhasználását – legalábbis jó néhány évig – meggátolják vagy meggátolhatták volna. Csak az utóbbi egy-két hónapban olyan alapvető, gyakorlatilag az összes nagyobb oldal által használt webes technológiák körül lángoltak fel az USA-ban szabadalmi viták, mint a cookie-használat, a website-okon belüli navigáció vagy a weboldalakon elhelyezett reklámok. *Vajon létezne-e a web a ma ismert formájában*, ha minden egyes link, minden kiküldött vagy beolvasott cookie, minden online reklám után, illetve a weboldalon elhelyezett navigációs eszközök után licencdíjat kellene fizetni?

A szoftverszabadalmakkal a legnagyobb gond az, hogy egy-egy újabb algoritmus regisztrálása folyamán képtelenség tisztességes újdonságkutatást végezni, és az esetek jelentős részében előbb-utóbb kiderül, hogy a szabadalmazott szoftvertechnológia egyáltalán nem új, vagy már a bejegyzés előtt is széles körben használt volt, vagy egyszerűen olyan triviális problémának számít, amit szinte bármelyik programozó képes önmagától is megoldani.

Amennyiben egy program fejlesztése során egy amerikai programozó szabadalmi problémákba ütközik, mérlegelnie kell, hogy megküzd-e a bíróságon az igazáért, vagy kifizeti a licencdíjat, esetleg teljesen felhagy az adott program fejlesztésével. Egy biztos: képtelenség úgy programot írni, hogy minden bonyolultabb algoritmus megírása előtt hasonló dolgokat keresünk szabadalmi adatbázisokban.

Mi köze ennek a szabad szoftverekhez?

Fölmerülhet az olvasóban a kérdés, hogy mi köze mindennek a szabad szoftverekhez? A szabad szoftvereknek pont az lényege, hogy mindenki számára hozzáférhetőek, így (általában) nem is jegyeznek be rájuk szabadalmakat. Szabad szoftvereket bárki bármilyen céllal futtathat, a működésük a forráskód nyilvánossága révén kiismerhető, tanulmányozható és módosítható, ráadásul ezek a szoftverek továbbadhatóak és továbbfejleszthetőek.

A szabad szoftverek, vagy legalábbis a GNU GPL licenc feltételei szerint kiadottak (ilyen a legtöbb a linuxos program is) azonban csaknem teljesen védtelenek a szoftverszabadalmakkal szemben. Ha egy mit sem sejtő programozó olyan szabad szoftvert hoz létre, amely mondjuk az Egyesült Államokban szabadalmi oltalommal védett algoritmust alkalmaz, akkor rossz esetben a programozó ellen akár szabadalombitorlási eljárás is indulhat az USA-ban.

További gondot jelent, hogy a GNU GPL feltételei nem engedik, hogy a GPL alatt megjelent program licencfeltételeihez (tehát magához a GNU GPL-hez) újabb megszorításokat csapjanak hozzá. A szabadalmak azonban legtöbbször sajnos ilyen megszorításoknak tekinthetők, ha tehát egy szabadalmas nem engedélyezi védett algoritmusának felhasználását a szabad szoftverekben licencdíj fizetése nélkül, akkor az adott algoritmust nem lehet a szoftverszabadalmak intézményét ismerő országokban GPL-es programokban terjeszteni

semmilyen körülmények között sem, még akkor sem, ha a program fejlesztője egyébként hajlandó lenne megfizetni a licenccíját.

Ezek után nem is csoda, hogy az Egyesült Államokban kiadott Linux-disztribúciók nem tartalmaznak például MP3-kódolást illetve dekódolást lehetővé tevő algoritmusokat, ugyanis a kérdéses technológiát szabadalom védi. De hasonló problémákkal kell szembenéznük a disztribútoroknak a TrueType betűtípusok bizonyos megjelenítési lehetőségeinek teljes kiaknázásakor és a példákat még sokáig lehetne sorolni.

A Linux szélesebb körben való terjedését kezelhetetlen piaci kihívásnak tekintő szoftvercégek ezt természetesen régóta tudják, és lehető leghatékonyabban igyekeznek kihasználni a szoftverszabadalom intézményét a feltörekvő nyílt forráskódú operációs rendszer egyre több felhasználási területéről való kiszorítása érdekében, míg a szabad szoftverek fejlesztői ez ellen nyílt szabványok megalkotásával próbálnak védekezni. Ha már az előbb az MP3-at említettük, akkor ennek a minden kötöttségtől mentes, teljesen szabad, technikailag pedig fejlettebbnek számító alternatívája az Ogg Vorbis audioformátum.

A nyílt forráskódú és a szabad szoftverek hívei a szoftverszabadalmak körüli problémák talán leghangosabb kritikusai, a FSF (Szabad Szoftver Alapítvány) aktivistái, vezetői számos alkalommal bíralták már az amerikai szabadalmi rendszert, sőt figyelemmel követik más országok hasonló törekvéseit is, és legtöbbször úgy vélik, hogy a *szoftverek jogi védelmére bőven elegendő a copyright* (vagy épp a magyar szerzői jog) intézménye.

A legújabb európai fejlemények

A szoftverszabadalmi problémákat egészen a legutóbbi időkig az Egyesült Államokban és Japánban kellett komolyan venniük a fejlesztőknek, azonban az elmúlt néhány évben aggasztó fejlemények történtek az ügyben Európában is. Kontinensünk első jelentős megmérettetése 2000 novemberében történt, az Európai Szabadalmi Egyezmény (EPC) tagországai ekkor szavaztak Münchenben a szoftverek szabadalmaztathatóságának kérdéséről, pontosabban arról, hogy megváltoztassák-e az egyezmény szövegét oly módon, hogy abból törlik a szoftverek önmagukban való szabadalmaztathatóságának tilalmát. Ausztria, Lichtenstein és Svájc egyetértett a javaslattal, a többi tagország képviselői azonban úgy vélték, hogy érdemes lenne megvárni, mire jut az EU javaslattevő, döntés-előkészítő, végrehajtó és ellenőrző intézménye, az Európai Bizottság (European Commission) ugyanebben az ügyben, így a végleges döntést elhalasztották.

Még a 2000-es döntés előtt több szervezet is aktív kampányba kezdett a szoftverekre korlátlanul kiterjeszhető szabadalmak ellen, a legismertebb ezek közül az Eurolinux Szövetség Európai Parlamenthez (European Parliament) benyújtott petíciója, amely a „helyes” döntés meghozatalára és egy amerikaihoz hasonló szoftverszabadalmi rendszer bevezetésének veszélyeire figyelmeztet; a [petíciót](#) eddig csaknem 145 000-en írták alá.

[Hasonló petíciót](#) nyújtott be az Európai Parlament egyik állandó bizottságához (JURI, Committee on Legal Affairs and the Internal Market, Jogi Ügyi és Belső Piaci Bizottság) néhány napja több európai tudós is, akiknek meggyőződésük, hogy a szoftverszabadalmak tönkretennék a kisebb szoftverfejlesztőket, számukra lehetetlen lenne versenyben maradni a

több tízezer szoftverszabadalommal rendelkező óriáscégek mellett. A derék természettudósok hevesen kritizálják az Európai Szabadalmi Hivatal (EPO) korábban már ismertetett gyakorlatát is, amely az Európai Szabadalmi Egyezmény (EPC) megengedő olvasata alapján engedélyezi bizonyos szoftverek szabadalmaztathatóságát. Lapértésülések szerint egyébként a JURI jelenleg inkább a szabadalmi lobbival (itt nem ismertetett) érveivel felel hajlik.

Az ügygel az Európai Parlament más bizottságai is foglalkoznak. A még mindig előkészítés alatt álló európai bizottsági direktíva feladata ugyanis nem kevesebb lesz, mint hogy egységes keretbe foglalja az összes tagállam szabadalmi rendszerét, és amelynek jövőbeli elfogadása után várható, hogy a szabadalmi vitákkal kapcsolatos ügyeket minden tagállamban az Európai Bíróság (European Court of Justice) és nem az adott ország független bírósága fogja tárgyalni.

Az Európai Parlament holnap (2003. május 8-án) meghallgatásokat fog tartani a szabadalmi kérdésben, amelyeknek a célja többek közt az, hogy felmérjék, milyen hatással lennének a szoftverszabadalmak a kis- és középvállalkozásokra. A szabadalmak algoritmusokra való kiterjesztését ellenző szervezetek, a már említett [EuroLinux Szövetség](#), továbbá a [Szabad Információs Infrastruktúráért Alapítvány](#) (Foundation for a Free Information Infrastructure, FFII) a meghallgatások előtt (ma és holnap) konferenciát szervez Brüsszelben, amelyen egy, a szabad szoftverek ügyét képviselő magyar delegáció is részt vesz.

Copyright (c) 2003, Karsai Róbert. Ez az írás először a HWSW informatikai magazinban (<http://www.hwsw.hu/>) jelent meg. A szöveg a [GNU Free Documentation License](#) 1.1 vagy bármelyik későbbi verzió feltételei szerint másolható, terjeszthető és módosítható. A szöveg másolatainak és a belőle származtatott munkáknak szintén a GNU Free Documentation License feltételeivel kell megjelenniük, a licenc változatlan másolatát és ezt a copyright-megjegyzést mellékelni kell hozzájuk.